

## میزان آگاهی و نگرش متخصصین و دستیاران اطفال در مورد سوء رفتار با کودکان

دکتر بهشید گروسی\* - دکتر حسین صافی زاده\*\* - دکتر لیلا دوست محمدی\*\*\*

\* متخصص اعصاب و روان، استادیار دانشگاه علوم پزشکی کرمان  
\*\* متخصص پزشکی اجتماعی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی کرمان  
\*\*\* پزشک عمومی

### چکیده

زمینه و هدف: پزشکان، به ویژه متخصصین اطفال در خط مقدم تشخیص سوء رفتار با کودکان می باشند. این مطالعه به بررسی میزان آگاهی و نگرش متخصصین اطفال و دستیاران این رشته در مورد سوء رفتار با کودکان - مسأله ای که در کشور ما چندان به آن توجه نشده است - می پردازد.

روش بررسی: این بررسی مقطعی، توسط پرسشنامه نیمه ساختار یافته که براساس متون معتبر سوء رفتار با کودکان تهیه شده بود و از روایی و پایایی قابل قبول برخوردار بود، انجام شده است. جمعیت مورد مطالعه متخصصین و دستیاران رشته اطفال در شهر کرمان بودند.

یافته ها: در این مطالعه ۴۹ نفر مورد بررسی قرار گرفتند. تنها ۴۹٪ ایشان در مورد سوء رفتار با کودکان از اطلاعات کافی برخوردار بودند. میزان توافق با تنبیه بدنی کم بود. نگرش افراد مورد بررسی برحسب جنس تفاوت معنی دار داشت و خانم ها مخالفت بیشتری با مصادیق کودک آزاری داشتند؛ همچنین متخصصین غیر هیأت علمی نسبت به دستیاران از نگرش بهتری برخوردار بودند. بین نمره دانش و نگرش نیز ارتباط مثبت معنی دار مشاهده گردید.

نتیجه گیری: نتایج این پژوهش تأکید بر لزوم ارتقا برنامه های آموزشی درباره سوء رفتار با کودکان دارد.

واژگان کلیدی: کودک آزاری، متخصص اطفال، آگاهی، نگرش

اصلاح نهایی: ۱۳۸۴/۵/۱۹

وصول مقاله: ۱۳۸۳/۱۲/۱۸

نویسنده مسئول: کرمان - دانشکده پزشکی افضلی پور - گروه پزشکی اجتماعی Behshidgarussi@yahoo.com

### مقدمه

و پرورش کودک را ارزیابی کنند (۳) و در بسیاری از موارد خانواده ها در مورد روش های تربیتی کودکان و نحوه استفاده از اصول انضباطی از آنان سؤال می کنند (۴).

۲ - اغلب عوارض غیرحاد حاصل از آزار و یا مسامحه در مورد کودکان (به ویژه انواع جنسی و یا هیجانی)، به متخصصین اطفال مراجعه می نمایند و در این موارد متخصصین اطفال در خط مقدم تشخیص قرار می گیرند (۵-۳).

از آن جایی که تشخیص کودک آزاری و یا برآورد شدت آن می تواند تابع نگرش فرد معاینه کننده باشد (۴،۵)، طبعاً نوع نگرش های فرد در مسأله تربیت کودکان می تواند در شدت انضباط و تمایل به سوء رفتار با کودکان تأثیر داشته باشد (۶).

با توجه به جایگاه خاص متخصصین اطفال در پدیده سوء رفتار با کودکان هدف مطالعه حاضر بررسی میزان آگاهی و نگرش متخصصین اطفال شهر کرمان در مورد کودک آزاری می باشد.

سوء رفتار با کودکان (child maltreatment) از مهمترین مسائل بهداشتی در جهان می باشد. این مسأله نه تنها از لحاظ مشکلات جسمی که در کوتاه مدت برای کودک به وجود می آورد بلکه به علت عوارض دراز مدت نظیر احتمال افزایش سوء مصرف مواد، رفتارهای جنایی، افسردگی و اقدام به خودکشی در آینده فرد حائز اهمیت می باشد (۱). بیشترین شیوع سوء رفتار با کودکان از نوزادی تا شروع مدرسه است (۲). گرچه گروههای پزشکی همگی به نوعی با موارد کودک آزاری برخورد دارند ولی در این بین نقش متخصصین اطفال از دو نظر حائز اهمیت است:

۱ - در اکثریت موارد متخصصین تماس های مکرری با خانواده دارند و می توانند مکانیسم مدارا (coping mechanism) در خانواده، ماهیت تعاملات و ارتباطات درون خانواده و چگونگی حمایت

## روش بررسی

پژوهش حاضر از نوع مقطعی بود که در طی آن آگاهی و نگرش متخصصین اطفال و دستیاران این رشته در شهر کرمان مورد بررسی قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه تهیه شده توسط پژوهشگر بود که با استفاده از منابع معتبر تهیه گردیده است و شامل سه بخش می‌باشد. در بخش اول از مشخصات دموگرافیک افراد مورد پژوهش سؤال به عمل می‌آمد و در بخش دوم و سوم، به ترتیب آگاهی و نگرش ایشان مورد ارزیابی قرار می‌گرفت. بخش مربوط به آگاهی شامل ۱۷ سؤال بود، برای هر پاسخ صحیح یک امتیاز در نظر گرفته شد و به این ترتیب دامنه نمره آگاهی بین صفر و هفده بود. بخش مربوط به نگرش نیز شامل ۱۰ سؤال با مقیاس پنج درجه‌ای (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) می‌باشد که با در نظر گرفتن جهت مساعد امتیاز یک تا پنج برای هر سؤال در نظر گرفته شد. بنابراین دامنه امتیاز نگرش بین ده تا پنجاه بود.

اعتبار علمی پرسشنامه با استفاده از اعتبار محتوا تأمین شد و پایایی آن نیز با محاسبه ضریب سازگاری درونی مورد تأیید می‌باشد (آلفای کرونباخ ۰/۷ و ۰/۷۲ به ترتیب برای دانش و نگرش).

## یافته‌ها

در این تحقیق ۴۹ نفر از متخصصین اطفال و دستیاران این رشته شرکت داشتند. میانگین سنی افراد مورد مطالعه  $41/1 \pm 8/32$  سال بود. اکثریت افراد شرکت کننده زن بودند (۵۹/۲٪)، ۹ نفر از ایشان (۱۸/۴٪) دستیار رشته اطفال و ۴۰ نفر دیگر متخصص بودند که فارغ‌التحصیل مقاطع تخصصی یا فوق تخصصی رشته اطفال بودند. ۱۴ نفر از متخصصین (۳۵٪) عضو هیأت علمی دانشگاه بودند، ۱۳ نفر (۴۲/۵٪) از متخصصین فارغ‌التحصیل دانشگاه کرمان و مابقی از سایر دانشگاه‌های داخل کشور فارغ‌التحصیل شده بودند.

در این مطالعه میانگین نمره دانش افسراد شرکت کننده  $2/10 \pm 49/14$  به دست آمد. کمترین نمره ۸ و بیشترین آن ۱۷ بود. با طبقه‌بندی نمره دانش به سه سطح خوب (نمرات ۱۶ و ۱۷)، متوسط (نمرات ۱۴ و ۱۵) و ضعیف (نمره زیر ۱۴) مشخص گردید که ۴۹٪ شرکت کنندگان آگاهی خوب، ۳۰/۱۶٪ آگاهی متوسط و ۲۰/۱۴٪ آگاهی ضعیف داشتند. تمامی شرکت کنندگان تنها به ۵ سؤال پاسخ صحیح داده بودند (جدول ۱).

میانگین نمره نگرش شرکت کنندگان  $40/86 \pm 0/05$  بود. کمترین امتیاز نگرش ۲۷ و بیشترین آن ۵۰ بود و نیمی از افراد امتیازی برابر ۴۱ یا کمتر کسب کرده بودند. بیشترین مخالفت با عبارت «برخی مواقع لازم است کودک را به دلیل عدم موفقیت در امتحانات تنبیه نمود» و بیشترین موافقت با «به عنوان تنبیه می‌توان

کودک را از فعالیت‌های مورد علاقه‌اش به طور موقت محروم نمود» بود (جدول ۲). در مقایسه‌های به عمل آمده برای نمره دانش بر حسب متغیرهای مورد مطالعه، اختلاف معنی‌داری مشاهده نگردید. ولی در تجزیه و تحلیل نمره نگرش بر حسب جنس مشخص گردید که خانم‌ها در مقایسه با آقایان نگرش مخالف‌تری با سؤالات مطرح شده دارند

جدول ۱: فراوانی پاسخ‌های صحیح به سئوالات ارزیابی کننده آگاهی متخصصین و دستیاران اطفال نسبت به کودک آزاری (۴۹=تعداد)

سؤالات	(درصد) تعداد
سوختگی به وسیله جسم داغ (سیگار، اطو) می‌تواند نشانه‌ای از سوء رفتار با کودک باشد.	۲۹ (۱۰۰)
کبودی یا زخم‌های متعدد در بدن کودک می‌تواند از علایم سوء رفتار با کودک باشد.	۴۹ (۱۰۰)
کودک ناتوانی که هیچ بیماری مشخصی ندارد اما پس از چند روز بستری در بخش کاملاً بهبود می‌یابد می‌تواند موردی از سوء رفتار با کودک باشد.	۴۵ (۸/۹۱)
دختران در سن بلوغ که هنگام معاینه توسط یک پزشک مرد، شدیداً وحشت زده و مضطرب می‌شوند؛ ممکن است در معرض سوء رفتار قرار گرفته باشند.	۴۳ (۸/۸۷)
کابوسهای مکرر، می‌تواند از عوارض بد رفتاری با کودک باشد.	۴۵ (۸/۹۱)
کودکی که نسبت به همسالانش بسیار خشونت‌آمیز رفتار می‌کند، ممکن است مورد سوء رفتار قرار گرفته باشد.	۳۴ (۸/۸۹)
قرار گرفتن در معرض سوء رفتار می‌تواند باعث اشکال در صحبت کردن، راه رفتن و نشستن شود.	۴۳ (۸/۸۷)
خوابیدن کودک در کلاس، ممکن است نشانه‌ای از سوء رفتار با وی باشد.	۳۳ (۳/۶۷)
سوء رفتار با کودک می‌تواند منجر به بیماری‌های جسمی و روحی شود.	۴۹ (۱۰۰)
کودکان بالای پنج سال بیشتر در معرض سوء رفتار می‌باشند.	۳۶ (۵/۷۳)
مشکلات خانوادگی و زناشویی والدین از عوامل خطر برای سوء رفتار با کودک محسوب می‌شود.	۴۹ (۱۰۰)
کودکان حاصل بارداری‌های ناخواسته بیشتر در معرض سوء رفتار قرار دارند.	۴۴ (۸/۸۹)
والدینی که خود قربانی بد رفتاری بوده‌اند، می‌توانند عامل خطری برای سوء رفتار با کودک خود باشند.	۴۴ (۸/۸۹)
فقر شدید از عوامل خطر برای سوء رفتار با کودک است.	۴۴ (۸/۸۹)
پایین بودن سطح تحصیلات والدین می‌تواند باعث سوء رفتار با کودک شود.	۳۷ (۵/۷۵)
جمعیت زیاد خانواده باعث می‌شود کودک کمتر در معرض سوء رفتار قرار گیرد.	۳۸ (۶/۷۷)
بیماری‌های روانی والدین از عوامل خطر برای سوء رفتار با کودک می‌باشند.	۴۹ (۱۰۰)

نیز در بررسی دیگری در مورد ناکافی بودن اطلاعاتی که در مورد کودک آزاری به ویژه انواع جنسی (sexual) دریافت می کنند نامطمئن بودند (۹).

در مورد علایم جسمی نظیر سوختگی، کبودی های مکرر ... میزان اطلاعات در مقایسه با سایر مطالعات بالاتر می باشد (۱۱، ۱۰). در زمینه عوارض ناشی از سوء رفتارهای جنسی و یا پیامدهای روانی آن میزان اطلاعات کاهش می یابد. این یافته نیز با اکثر مطالعاتی که به مطالعه این موضوع پرداخته اند و اطلاعات پزشکان را در مورد علائم سوء رفتار جنسی بررسی کرده اند، مشابهت دارد (۱۳، ۱۲، ۳). اما در مقایسه با اطلاعات متخصصین اطفال در مصر و کویت آگاهی در این موارد بالاتر می باشد و به خصوص نزدیکی بیشتری با اطلاعات متخصصین مصر دارد (۱۱، ۱۰) (جدول ۳). علت این امر می تواند نگرش های خاص فرهنگی، عدم انجام معاینات ژنیتال برای کودکان، عدم آشنایی با آناتومی خاص دستگاه تناسلی به ویژه قبل از بلوغ باشد (۱۳). به طور کلی اطلاعات متخصصین در بررسی اخیر در زمینه علایم پسیکولوژیک ناشی از کودک آزاری نسبت به بررسی های دیگر

( $Pvalue < 0/01$ ) و آزمون ANOVA نیز حاکی از آن بود که بین نگرش اعضای هیأت علمی، دستیاران و متخصصین غیر هیأت علمی اختلاف معنی دار وجود دارد ( $Pvalue < 0/01$ ). آزمون توکی نشان داد که متخصصین غیر هیأت علمی نسبت به دستیاران نگرش مخالف تری دارند ( $Pvalue < 0/01$ ).  
بین دانش و نگرش افراد مورد مطالعه نیز ارتباط مثبت مشاهده گردید ( $Pvalue = 0/006$ ,  $r = 0/384$ ).

## بحث

در مطالعه اخیر در حدود نیمی از افراد اطلاعات خوب در زمینه مسائل مربوط به کودک آزاری داشتند. این رقم مشابه ارقامی است که در سایر مطالعات نیز به دست آمده است. در بررسی مشابهی در پزشکان و پرستاران بخش های اطفال، ۶۰٪ پزشکان و پرستاران اطلاعات ناکافی در زمینه سوء رفتار با کودکان داشتند (۷). سایر مطالعات نیز بر ناکافی بودن اطلاعات پزشکان تأکید داشته اند (۸). دستیاران تخصصی اطفال

جدول ۲: نگرش متخصصین و دستیاران اطفال در مورد کودک آزاری

سئوالات	کاملاً موافق (% تعداد)	موافق (% تعداد)	بی نظر (% تعداد)	مخالف (% تعداد)	کاملاً مخالف (% تعداد)	جمع
ناسزا گفتن به کودک در برخی مواقع ضرورت دارد.	۰	۲ (۱/۴)	۱ (۲)	۱۷ (۷/۳۴)	۲۹ (۲/۵۹)	۴۹ (۱۰۰)
تنها گذاشتن کودک ۱۰ ساله و یا کمتر در خانه اشکالی ندارد.	۰	۳ (۱/۶)	۳ (۱/۶)	۶۷ (۳۳)	۱۰ (۴/۲۰)	۴۹ (۱۰۰)
پدر حق ندارد ناحیه تناسلی کودک خود (دختر/پسر) را لمس نماید.	۱۵ (۳/۳۱)	۲۲ (۸/۴۵)	۱ (۱/۲)	۷ (۶/۱۴)	۳ (۳/۶)	۴۸ (۱۰۰)
مادر حق ندارد ناحیه تناسلی کودک خود (دختر/پسر) را لمس نماید.	۱۱ (۹/۲۲)	۱۹ (۶/۳۹)	۶ (۵/۱۲)	۱۰ (۸/۲۰)	۲ (۲/۴)	۴۸ (۱۰۰)
فرستادن کودک زیر ۱۰ سال با وسایل نقلیه عمومی به مدرسه اشکالی ندارد.	۱ (۲)	۹ (۴/۱۸)	۳ (۱/۶)	۲۷ (۱/۵۵)	۹ (۴/۱۸)	۴۹ (۱۰۰)
برخی مواقع لازم است کودک را به دلیل عدم موفقیت در امتحانات تنبیه بدنی نمود.	۰	۱ (۲)	۰	۱۴ (۶/۲۸)	۳۴ (۴/۶۹)	۴۹ (۱۰۰)
در صورتی که کودک کلمات رکیک به کار برد، لازم است وی را تنبیه بدنی نمود.	۱ (۲)	۰	۵ (۲/۱۰)	۱۴ (۶/۲۸)	۲۹ (۲/۵۹)	۴۹ (۱۰۰)
در صورتی که کودک اقدام به سیگار کشیدن نماید، باید وی را تنبیه (بدنی/لفظی) نمود.	۰	۹ (۴/۱۸)	۵ (۲/۱۰)	۲۵ (۵/۱)	۱۰ (۴/۲۰)	۴۹ (۱۰۰)
به عنوان تنبیه می توان کودک را از فعالیتهای مورد علاقه اش بطور موقت محروم نمود.	۳۷ (۱/۷۵)	۱۱ (۹/۲۲)	۰	۱ (۲)	۰	۴۹ (۱۰۰)
در صورت خوب بودن نمرات درسی کودک، تماس در هر ماه با اولیا مدرسه ضرورتی ندارد.	۱ (۱/۲)	۳ (۳/۶)	۳ (۳/۶)	۲۵ (۱/۵۲)	۱۶ (۳/۳۳)	۴۸ (۱۰۰)

بالاتر بوده است (۱۱، ۱۰).

عنوان روش انضباطی در کودکان داشته باشد. گرچه در این زمینه نیاز به مطالعات بیشتری می‌باشد.

در مطالعه اخیر ۷۳/۵٪ از موارد مطالعه، با فرستادن کودکان زیر ۱۰ سال با وسایل نقلیه عمومی مخالف بودند در حالی که این رقم در مطالعه کویت ۴۳٪ و در مطالعه مصر ۸۲٪ بود (۱۱، ۱۰). علت این امر می‌تواند از آنجا ناشی شود که در کویت سرویس‌های حمل و نقل عمومی خلوت هستند و فعالیت آنها براساس برنامه منظم و مستمر می‌باشد در حالیکه سرویس‌های حمل و نقل عمومی در مصر شلوغ و بدون برنامه منظم می‌باشد. با توجه به وضعیت نامنظم حمل و نقل شهری ما و ازدحام بیش از حد در سرویس‌های مدارس، مشابهت این ارقام با مطالعه مصر قابل توجیه است (۱۱).

در مورد تنها گذاشتن کودک زیر ۱۰ سال در خانه، تشابه نتایج بین مطالعه اخیر و مطالعات فوق نمایانگر این است که در زمینه مراقبت از کودکان کم سن نگرش‌ها در فرهنگ‌های مختلف تقریباً یکسان است.

براساس نتایج این مطالعه، لمس ناحیه تناسلی کودک توسط مادر به نسبت پدر قابل قبول‌تر است که با نتایج سایر مطالعات شباهت دارد و می‌تواند به دلیل احساس نزدیکی بیشتر مادر به کودک و یا نگرش در مورد کمتر بودن احتمال آزار جنسی توسط مادران باشد که حق لمس نواحی تناسلی را برای مادر به نسبت پدر مقبول‌تر می‌سازد (۱۰). در بررسی اخیر نگرش دستیاران تخصصی با متخصصین غیر دانشگاهی تفاوت معنی‌دار داشت به طوری که ایشان با روش‌های انضباطی شدید برای تربیت کودکان موافقت بیشتری داشتند. این یافته با سایر مطالعات که نشان داده است دستیاران تخصصی در مقایسه با متخصصین اطفال تحمل کمتری برای روش‌های انضباطی دارند، هماهنگ نمی‌باشد (۴).

### نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج این بررسی و مطالعات منتشر نشده‌ای که توسط نویسندگان انجام شده است بر دو نکته اساسی تأکید می‌گردد:

۱ - نیاز به افزایش اطلاعات پزشکان نسبت به موارد سوءرفتار با کودکان و بخصوص علایم روانی (Psychological) آن که اغلب از نظر دور می‌ماند.

۲ - نیاز به تغییر در نگرش‌ها بخصوص در مواردی که رفتارها به عنوان روش‌های انضباطی به کار برده می‌شوند (۱۹، ۱۸).

اما کل مطالعات بر این یافته تأکید دارند که در مواردی که اطلاعات پسیکولوژیک نیاز است میزان توافق با تشخیص کاهش می‌یابد (۳). این امر می‌تواند در نتیجه آموزش‌های بیومدیكال ما باشد (۱۴).

در مطالعه اخیر برخلاف سایر مطالعات که میزان اطلاعات بر حسب بومی بودن پزشکان و یا محل فراغت از تحصیل تفاوت داشت (۱۶، ۱۵)، متغیرها با میزان اطلاعات رابطه‌ای نداشت. این امر می‌تواند نتیجه یکسان بودن آموزش پزشکی و تخصصی در سراسر کشور باشد و به همین دلیل شاید بتوان این یافته‌ها را در سایر مناطق نیز قابل تعمیم دانست؛ همین امر مجدداً بر لزوم ارتقاء آموزش در زمینه سوءرفتار با کودکان تأکید دارد.

در مطالعه ما جنس و سن نیز بر خلاف سایر مطالعات با میزان اطلاعات رابطه‌ای نداشت (۱۶، ۱۰). موافقت با تنبیه بدنی در کل بسیار کم بود. در حالی که در سایر مطالعات این میزان بالاتر از مطالعه اخیر می‌باشد. در مطالعه‌ای ۵۸٪ متخصصین اطفال با تنبیه بدنی موافق بوده‌اند (۴).

علیرغم اینکه ممکن است نگرش خاص فرهنگی ما خشونت شدید نسبت به کودکان را به عنوان روش‌های انضباطی کمتر پذیرا باشد باید توجه داشت که افراد مورد مطالعه از گروه خاص جامعه می‌باشند که در کل باعث مشکل در تفسیر نتیجه آن می‌شود. وجود موافقت بالا با روش محروم کردن کودک از فعالیت‌های مورد علاقه‌اش در صورت انجام رفتار نامناسب از یک سو و اینکه متخصصین اطفال حتی تا ۹۰٪ موارد طرف مشاوره خانواده برای روش‌های انضباطی هستند (۱۷) از سوی دیگر می‌تواند تأثیرات مثبتی را در کاهش خشونت به

جدول ۳: مقایسه آگاهی متخصصین اطفال کرمان با هم‌تایان کویتی و مصری در مورد نشانه‌های سوء رفتار

عبارات	مطالعه اخیر	کویت	مصر
کابوس‌های مکرر	۹۱ / ۸	۴۹ / ۱	—
کودکی که نسبت به همسالانش بسیار خشن رفتار می‌کند	۸۹ / ۸	۳۹ / ۷	۸۰ / ۸
کودکی که در راه رفتن و نشستن مشکل دارد	۸۷ / ۸	۳۷ / ۱	—
کودکی که مکرراً در کلاس می‌خوابد	۶۷ / ۳	۲۶ / ۷	۵۹

## References

- 1- Bernet w. Child maltreatment. in: Kaplan B. Comprehensive textbook of psychiatry. 7th edition. New York: Lippincot Williams & wilkins; 2000: 1185-90.
- 2- Bullock K. Child abuse, the physician's role in alleviating a growing problem. American family physician 2000; 15:1-4.
- 3- Shore R. Pediatricians in Israeli, factors which affect the diagnosis and reporting of maltreatment children. Child abuse and neglect 1998; 22: 143-153.
- 4- Tirosh E, Shechter SO, Cohen. Attitude towards corporal punishment and reporting of abuse. Child abuse and neglect 2003; 27: 929-937.
- 5- Ashton V. The relationship between attitudes toward corporal punishment and the perception and reporting. Child Maltreatment 2001; 25:389-399.
- 6- Ferrari AM. The impact of culture upon child rearing practices and definitions of maltreatment. Child abuse and neglect 2002; 26: 793-813.
- 7- Paavilainier E, Asted-Kurki P, Paunonen-Limonen M. Caring for maltreatment children: a challenge for health care educator. AAdv nurs 2002; 37:551-557.
- 8- Fung DS, Chow MH. Doctors' and lawyers perspectives of child abuse and neglect in singapore. Medi J 1998; 39:160-165.
- 9- Olsen EM, Kalbfleisch JH. Sextual abuse knowledge base among residents in family practice. J Pediatric Adolescent Gynecology 2001; 14: 89-94.
- 10- Al-Moosa A, Al-Shajji j, Al-Fadhli A, et al. Pediatrician's knowledge, attitude and experience regarding child maltreatment in Kuwait. Child abuse and neglect 2003; 27: 1161-1178.
- 11- Yoassef RM, Atla Y. Child abuse and neglect: Its perception by those who work with children. Eastern Mediterranean Health Journal 1998; 4:276-292.
- 12- Lantsch K, Johnson CF. Do physician have adequate knowledge of sextual abuse, Survey of practicing physician from 1986-1996. Child Maltreatment 2000; 5: 72-78.
- 13- Russell M, Lazenbatt A, Freeman R, Marcones W. Child school abuse. Health professional's perception, diagnosis and responses. Br j community nurs 2004; 9: 332-338.
- 14- Ozturk E, Bingoler BE, Ertem M, Zumrut U, Sevgi G. Medical neglect of child challenges for pediatrician in developing country. Child abuse and neglect 2002; 26: 757-761.
- 15- Acik Y, Deveci E, Oral R. Level of knowledge and attitude of primary case physicians in Eastern Anatolian cities. In relation to child abuse and neglect. Prevention medicine; [In press].
- 16- Shechter O-S, Tirosh E, Cohen A. Physical abuse-physician knowledge and reporting attitude in Israel. Eur J of Epidemiology 2002; 16: 53-8.
- 17- Maccorric KF. Attitude of primary care physician toward corporal punishment. J of American Medical Association 1992; 267:3161-3176; [Abstract]
- 18- Flaherty EG, Sege R, Matson CL, Binns HJ. Assessment of suspicion of abuse In the primary case setting ambulat. Pediatric 2002; 2: 20-26.
- 19- Belhea L. Primary prevention of child abuse. Am Fam Physician 1999; 59:1577-1585.